

Милош Вукелић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

РЕВИЗИЈА ДИХОТОМИЈЕ ЕТНИЧКОГ И ГРАЂАНСКОГ НАЦИОНАЛИЗМА: ПРИМЕР ДЕМОГРАФСKE И МИГРАНТСKE КРИЗЕ У НЕМАЧКОЈ

Сажетак

Дихотомија „лошег“ етничког и „доброг“ грађанског национализма прихватана је након Другог светског рата као законитост у литератури о нацији и национализму. Крајем 20. века, она је у академском свету готово у целости напуштена. У овом раду ипак не негирамо у потпуности корисност дихотомије. Међутим, не прихватамо географску и нормативну нужност која нам се нуди ранијим пуким свођењима национализама целих држава и региона на „добре“ и „лоше“, грађанске и етничке. Кроз ревидирану дихотомију, тврдимо да је нација знатно флуиднија културна и политичка категорија која у себи константно носи потенцијал етничког и грађанског обележја. Истовремено, тврдимо да покушај спровођења идеје о искључиво политичкој нацији нужно води одговору њеног „културног“ дела. Овај процес описујемо кроз анализу дискурса политичке и економске елите у Немачкој, као и анализу нове констелације политичких снага у тој држави, за коју тврдимо да је индукована демографском и мигрантском кризом које су погодиле Европу у првим деценијама 21. века.

Кључне речи: нације, национализам, етничко, грађанско, мигрантска криза, демографска криза, Немачка.

* Овај текст је настао у оквиру пројекта 179076 Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

УВОД

„Лош“, „нецивилизован“, „примитиван“, „источњачки“. Ово су описи, или имплицитни налази великих европских и америчких медија о национализмима који „бујају“ на истоку Старог континента услед велике мигрантске кризе која је кулминирала 2015. године. Такве дијагнозе подударале су се са старим, модернизацијским сагледавањем „Истока“ као недовољно компетентног да превазиђе сопствене трибалистичке нагоне и коначно из етничке, органске заједнице, ступи у механичко, грађанско и цивилизовано друштво. Виђење источног или етничког национализма као „лошег“ и западног или грађанског као „доброг“, доживело је кулминацију у другој половини двадесетог века у делима о нацији и национализму.¹

Да зацементираност карактера одређене нације може бити погрешан приступ овом феномену, могло се увидети и чињеницом да је Западна Немачка након Другог светског рата „ишчупана“ из канци источности, те је сврставана под Запад.² Временом је дихотомија грађанског и етничког национализма наилазила на све већу критику теорије па је одбацивана као крајње проблематична нормативна и аналитичка појава.³ У овом тексту ипак не негирамо у потпуности корисност дихотомије, како је то неретко рађено последњих деценија.

Први део рада залази у кратак историјат дихотомије. Састоји се и од налаза о њеној потенцијалној употреби. Други део описује демографију као узрок покретања политичких несугласица у Немачкој. Трећи део рада анализира формирање дискурса на немачкој политичкој сцени у односу на демографску и мигрантску кризу и описује индикаторе за тврдњу о померању немачке политике удесно. У четвртном делу се наводе евентуални доприноси претходних налаза литературе о нацији и национализму и корисности дихотомије за будућа истраживања.

1. РАЗВОЈ ДИХОТОМИЈЕ И ЊЕНА ПРИМЕЊИВОСТ

Ернест Ренан (Ernest Renan) је утемељио виђење да постоји разлика у формирању нације на западу и истоку Европе. Тако

1 Видети: Hans Kohn, *The idea of nationalism: A study in its origins and background*, Macmillan, New York, 1944.

2 Milan Subotić, *Na drugi pogled – prilog studijama nacionalizma*, Institut za društvenu teoriju i filozofiju, Filip Višnjić Beograd, 2007, str. 110.

3 Rogers Brubaker, “Myths and Misconceptions in the Study of Nationalism”. In Hall, J. (Ed.), *The State of the Nation. Ernest Gellner and the Theory of Nationalism*, Cambridge, 1998, pp. 272-306.

Французи формирају грађанску и политичку нацију без етничке сегрегације будући да сви на територији те државе бивају Французи, док се религијским сегрегацијама у Турској или расним поделанама на Словене и Германе у Бохемији формирају суштински другачије, етничке нације.⁴ Други светски рат са својим идејама о расној супериорности, учинио је да подела нација на тлу Европе добије и коначну потврду о прљавој, лошој, примитивној, ексклузивистичкој, нетолерантној и ауторитарној „источности“ наспрам чистога, доброг, инклузивног и толерантног „западњаштва“. Дихотомију о добром грађанском и лошем етничком национализму, промовисао је Ханс Кон (Hans Kohn) још током трајања Другог светског рата, 1944. године.⁵ У каснијим делима образлагао је морал на основу којег је утемељио поделу. Критеријум јесте поштовање и остварење индивидуалне слободе и људских права. Иако ни грађанска нација није остварење политичке универзалности и гарант права која човек заслужује због своје инхерентне партикуларности, Кон је у њој увидео најбоље могуће средство за такве циљеве.⁶

Јован Пламенац (John Plamenatz) даље је разрадио модел који је у литератури већ увелико попримио назив „Конова дихотомија“. По његовом мишљењу, „Источни“ национализам обухвата Словене, Азију и Африку, те одбија да га назове само европским. Овај „лош“ национализам креира се на основу идеје о хердеровској нацији у Немачкој. Он је нужно учаурен у своју језичку, расну или другу културну јединицу, компетитиван и у својој имитативности заувек амбивалентан. Исфрустриран због вечите тежње да се достигне идеал западне нације настале на русоовским коренима, али и принуђен да ради сопственог очувања оснажује осећање културне супериорности.⁷ Немци и Италијани су, према мишљењу Пламенца, због своје раније културне, привредне и проналазачке изузетности, која је била у рангу са Западом у ужем смислу, успели након Другог светског рата да се прикључе „бољој“ верзији нације. Словени немају тај потенцијал, управо због неаутентичности сопственог културног и економског развоја.⁸

Поделу коју је понудио Пламенац прихватили су касније можда и највећи теоретичари нације и национализма, Ернест Гелнер

4 Ernest Renan, "What is a Nation?", text of a conference delivered at the Sorbonne on March 11th, 1882, in Ernest Renan, *Qu'est-ce qu'une nation?*, Paris, Presses-Pocket, 1992. (translated by Ethan Rundell), http://ucparis.fr/files/9313/6549/9943/What_is_a_Nation.pdf, 12/07/2017

5 Hans Kohn, *The idea of nationalism*, исто.

6 Milan Subotić, *Na drugi pogled – prilog studijama nacionalizma*, исто, стр.101.

7 John, Plamenatz, "Two types of Nationalism", in: *Nationalism. The Nature and Evolution of an Idea*, E. Kamenka, (ed.), Edward Arnold, London, 1973, pp. 22-36, pp. 27-33.

8 Исто, стр. 34.

(Ernest Gellner) и Ентони Смит (Anthony Smith). Оба аутора су, као и Пламенац, били спремни да се упусте у нијансе и дозволе ограничене промене и прелазе из једног модела нације у други. Ипак, одржавали су живом идеју о аналитичкој и нормативној корисности дихотомije.⁹ Уколико се, по Пламенчевим речима, раније није толико обрађала пажња на ову поделу, током осамдесетих година двадесетог века она је била доминантна, а Вил Кимлика (Will Kymlicka) уочава да и током деведесетих година није изгубила на значају.¹⁰

Прва критика теоријске поделе национализма на „грађански“ и „етнички“ коју и ми прихватамо“, негира коначно дефинисање нације унутар једног или другог оквира. Тако Милан Суботић уочава да су Кон или Пламенац вероватно били у праву када су есенцијализовали национализме свог доба, али то није доказ да су западни национализми увек били либерални нити да су источни увек били угњетавачки.¹¹ У одређеном историјском тренутку немачки национализам такође бива доведен до екстрема етно-националног тоталитаризма као што му се оставља простор да пређе у супротни „табор“, што је он и чинио. Брубејкер наводи примере нормативне амбивалентности грађанског и етничког национализма, где се етнички нпр. може сматрати добрим, ослободилачким, оног момента када пружа отпор ширем, насилно асимилационом грађанском национализму, као што је то био случај у државама Балтика током распада Совјетског Савеза.¹² Стога, одбијамо универзалну поједностављеност национализма на добар етнички и лош грађански. У зависности од контекста, грађански може бити лош, као што етнички може бити добар и обрнуто. Не прихватамо идеју да се нације и национализми као феномени могу објаснити јединственом „еуклидском“ теоријом, већ је неопходно генезу сваког случаја истражити засебно, те на основу тога формирати и етичко становиште.¹³

Друга линије критике даје убедљив аргумент који је и сам Пламенац изложио. Нације нису чисто етничке нити чисто грађанске,

9 Ernest Gellner, *Nations and Nationalism*, 2nd edition, Cornell University Press, Ithaca-New York, 2008, као и Anthony D. Smith, *The Ethnic Origins of Nations*, Basil Blackwell, Oxford UK – Cambridge USA, 2002.

10 Will Kymlicka, „Misunderstanding Nationalism“, in Ronald Beiner (ed), *Theorizing Nationalism*, State University of New York Press, Albany, 1999, pp. 131-40, p. 132.

11 Milan Subotić, *Na drugi pogled – prilog studijama nacionalizma*, исто, стр. 133.

12 Rogers Brubaker, „The Manychean Myth: Rethinking the Distinction Between 'Civic' and 'Ethnic' Nationalism“, in Hanspeter Kriesl, Klaus Armingeon, Hannes Slegrist and Andreas Wimmer (Eds), *Nation and National Identity: The European Experience in Perspective*, Verlag Ruegger, Chur, Zurich, 1999, pp. 55-73, pp. 59-63.

13 Anthony Smith, „Memory and modernity: reflections on Ernest Gellner's theory of nationalism“, in *Nations and Nationalism Vol. 2 (3)*, ASEN, 1996, pp. 371-388, p. 386.

већ су далеко сложенији феномени. Брубејкер је констатовао да не могу цели народи бити грађански и етнички, или добри и лоши.¹⁴ Шулман (Shulman) је емпиријски утврдио да по неким мерилима, земље источне и централне Европе јесу више грађанске а мање етничке од земаља запада континента.¹⁵ Сумирајући историју идеје о дихотомији, Рошвалд (Roshwald) закључује да су с једне стране грађански национализми или засновани или готово у обавези да прихвате једну верзију етнокултурног идентитета, исто као што готово сви етнички идентитети теже некој врсти државности или у најмању руку политичкој аутономији.¹⁶ С тим у виду, етничко и грађанско посматрамо као потенцијал који може бити развијен у свакој политичкој заједници, како у Француској или Немачкој, тако и на Балкану.

Трећа врста критике је поново на трагу Брубејкера који налази да дихотомија поред нормативног има и аналитички проблем. Овај аутор тврди да је тешко наћи дефиницију шта заправо јесте етнички национализам. Да ли је то онај који је заснован на једној врсти продужетка биолошких веза или онај који се заснива на некаквој култури? Исто тако, грађански национализам може имати верзију која се заснива на култури или „акултурну“ појавност. У том случају, тврди Брубејкер, грађански национализам не би ни постојао, будући да би сви били дефинисани или као етнички или као културни.¹⁷ У овом раду тврдимо да не постоји акултурна нација, те самим тим не постоји ни акултурна грађанска нација. Свака нација, макар и грађанска, почива на одређеном систему вредности за који је неопходно образовање које се стиче социјализацијом у одређеној културној мрежи. С друге стране, док је нација нужно културна, национализам не мора бити. Мотиви делања елита могу бити различите природе, па тако и чисто управљачки, политички. Међутим, наша тврдња је да игнорисање културног аспекта нације при спровођењу политичког национализма доводи до активирања етничког или грађанског национализма као механизма одбране, што касније описујемо на примеру Немачке.

Аргументација о нужности културе у етничкој, али и у грађанској нацији, наизглед подупире Брубејкеров став о аналитичком проблему са којим се можемо суочити при разликовања етничког

14 Исто, стр. 58-59.

15 Stephen Shulman, „Challenging the Civic/Ethnic and West/East Dichotomies in the Study of Nationalism“, in *Comparative Political Studies* 35 (2), 2002, pp. 554-585, p. 554.

16 Aviel Roshwald, „Civic and Ethnic Nationalism“, in John Stone, Rutledge M. Dennis, Polly S. Rizova, Anthony D. Smith and Xiaoshuo Hou (Eds), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism*, John Wiley & Sons, 2015, p. 3.

17 Rogers Brubaker, „Myths and Misconceptions in the Study of Nationalism“, op. cit, pp. 299-300.

од грађанског национализма. Ипак, не прихвата се ова критика, већ се слажемо са Кимликом, који на примеру Фландрије и Квебека објашњава да постоје врло јасни критеријуми на основу којих се могу раздвојити етнички од грађанског национализма. Према његовим речима, Игњатијев (Ignatieff) погрешно интерпретира ова два национализма као етничке, будући да и један и други прихватају нове чланове, наравно, уколико науче језик и историју заједнице. У овом случају, свако ко учествује у заједничкој култури може бити део нације. Слична логика се употребљава у САД и Британији.¹⁸ Отвореност за нове чланове уз истовремено прихватање етничке или културне различитости унутар сопствене заједнице, јесте минимални критеријум за дефинисање једног национализма као грађанског. С друге стране, етнички национализам може бити слободарски и еманципаторски али да исто тако не дозвољава једноставан улазак „другости“ у сопствену културу.

Сумирањем претходних аргумената закључујемо да грађанско и етничко оба у себи носе потенцијал „доброг“ и „лошег“. Такође, свака држава у себи носи потенцијал грађанских и етничких снага, те повремено могу да превагну једне или друге. Коначно, нација је нужно културна категорија, а деловање на принципу чистог политичког национализма доводи до тога да покушај његовог спровођења може активирати агресивнији одговор грађанског или етничког национализма. Тврдимо да је током мигрантске кризе у Немачкој доминантан дискурс елите на власти била модернистичка идеја о „акултурном“ национализму, подстакнута схватањем националног интереса као балансирања ка пожељној демографској структури становништва. Такође, овај механизам је проузроковао да се као одговор појаве националистичке снаге, још увек грађанске, те се понуде као решење на обневиделост о нужности обраћања пажње на културу унутар сложеног механизма функционисања једне нације.

2. ДЕМОГРАФСКА КРИЗА У НЕМАЧКОЈ

У литератури о нацији и национализму постоји сагласност о томе да се ради о појавама које су истовремено политичке и културне, иако је било истраживачких таласа где се тврдило да нација у својој сржи јесте искључиво или политичка или културна творевина.¹⁹ Касније је и ова подела превазиђена, те је пронађен

¹⁸ Will Kymlicka, „Misunderstanding Nationalism“, исто, стр. 133.

¹⁹ Модернисти су неретко занемаривали конститутивност културе у нацији, наспрам етно-симболичког приступа који је култури придавао велики значај. Видети расправу: Ernest Gellner, „Ernest Gellner’s reply – Do nations have navels?“, in *Nations and Nationalism* Vol.

компромис да се ради о једнако важним конститутивним елементима. Смит тако наводи да нација поред културних елемената дели и „заједничку економију и заједничка права и обавезе свих чланова“.²⁰ Један од стубова снажније и стабилније економије чини демографски квантитет, али и квалитет, у смислу старосне структуре становништва, броја рођења по мајци, итд. Од демографије зависи стабилност планирања политика, потенцијал ширења пореске основе једне државе, живост економских активности, пензиони систем, безбедност. Такође, она утиче и на потенцијалне промене у равнотежи снага како у Европи, тако и у односу на остатак света. Заправо, демографски трендови једне нације јесу у сржи политике и у складу са њима се неретко формира национални интерес. Тако је у Кини и Индији у другој половини двадесетог века чињено доста на депопулацији, исто као што се у Кини у другој деценији 21. века чини поприлично да се рађање одржи барем на нивоу просте репродукције (2.1 дете по мајци) како се пензиони систем не би нагло урушио пензионисањем „генерације Црвене гарде“ која се подудара са бејби-бум (*baby boom*) генерацијом на Западу.²¹

У Европи је демографија нарочито *секуритизована* у 21. веку.²² Постојало је снажно уверење да је континент преживео две демографске транзиције те да последице друге још увек нису јасне. Прва демографска транзиција се, према холандским демографима Рону Лестхегеу (Ron Lesthaeghe) и Дирку ван де Ка (Dirk van de Kaа), догодила на тлу Европе у периоду између средине осамнаестог века па све до 1965. године. Наиме, тада је са стопа високих смртности постепено прелажено на све нижу смртност новорођених, животни век се значајно продужио услед развоја медицине и пољопривреде, људи су раније ступали у брачне заједнице, што је свеукупно резултовало у демографском буму током тог периода.²³ Током прве демографске транзиције, стопа рађања на Западу никада није опала испод нивоа просте репродукције.

Промене ових бројки навеле су Лестхегеа и ван де Каа да период након 1965. године назову „Другом демографском транзицијом“. Стопа рађања креће нагло да опада, у бракове се улазило све касније а тржиште рада је значајно више било настањено жен-

2, No. 3, ASEN, 1996, pp. 366-370.

20 Anthony Smith, *National Identity*, Penguin Politics and Current Affairs, London, 1991, p. 14.

21 Tom Phillips, *China ends one-child policy after 35 years*, Internet, 25/10/2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/oct/29/china-abandons-one-child-policy>, 21/08/2018

22 Више о теорији секуритизације: Thierry Balzacq, “A theory of securitization: origins, core assumptions, and variants“, In Thierry Balzacq (ed.), *Securitization Theory: How security problems emerge and dissolve*, Routledge, London, 2011, pp. 1-30, p. 6.

23 Ron Lesthaeghe, „The Unfolding Story of the Second Demographic Transition“, *Population and Development Review* 36 (2), Population Council, 2010, pp. 211-251.

ском популацијом која је до тада неретко одгој деце и одржавање домаћинства схватала за своју искључиву улогу. Тако је у Данској 1965. године жена у просеку рађала 2,61 дете а већ 1983. године 1,38, што је далеко од базичног репродуктивног нивоа од 2,1 детета по мајци. Слично је било у Немачкој (са 2,5 на 1,33), Француској (са 2,64 на 1,79) итд.²⁴ Федерална статистичка канцеларија Немачке, Дестатис (Destatis), у 2015. години објављује да су стопе рађања у тој држави на нивоу од 1,5 деце по жени уз пораст на 1,58 у 2017. години, што се махом може приписати имиграцији.²⁵ Ван де Каа је нашао да су узроци транзиције дубоко културолошки те да је она последица преласка са „алтруизма на индивидуализам“, или, у зависности од идеолошке позиције, са „буржоаских на небуржоаске вредности“, док би можда неутралније схватање било да је у питању прелазак са „конзервативних на прогресивне“ вредности.²⁶ Овај аутор је лонгитудиналним испитивањем популације доказао да је однос према сексуалности, браку и хомосексуалности драстично промењен у периоду од двадесет година, у чему је нашао и узрок промене која је наступила.²⁷

Друга демографска транзиција је довела до значајне промене трендова у Европи. Становништво је почело да стари, пензионери су заузимали све већи удео старосне пирамиде, док, према извештају статистичке агенције Европске комисије Еуростат-а из 2017. године, коначно није постала нека врста ромбоида.²⁸ Исти извештај наводи и очекивања да би старосна структура Европе до 2080. године била правоугаоног облика, с тим што би групација људи од 85 и више година била најбројнија, те би нарушавала геометрију у том делу.²⁹ „Старење Европе“ или „седење Европе“ постало је једно од најзначајнијих политичких питања данашњице. Поготово ако се има у виду да су земље некадашњег Трећег света све више јачале сопствену економску и геополитичку позицију, неретко и због повољних демографских прилика.

Међу земљама са најлошијим демографским перформансама Европе, у многим случајевима налазила се и економски најснажнија држава континента – Немачка. Навешћемо неколико података

24 Dirk van de Kaa, “Europe’s second demographic Transition”, *Population Bulletin* 42 (1), Population Reference Bureau, 1987, pp. 1–59, p. 19.

25 Press release 159 / 2017-05-15, *Fertility rate in Germany continues below EU average*, Internet, https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2017/05/PE17_159_126.html, 21/08/2018

26 Dirk van de Kaa, “Europe’s second demographic Transition”, исто, стр. 5-7.

27 Исто, стр. 8.

28 Eurostat, *Population structure and ageing*, Internet, June 2017, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing, 21/08/2018

29 Исто.

из извештаја Еуростата. Док је Ирска 2016. године имала 21,9% младих људи (од 0 до 14 година), илити највише од земаља ЕУ, Немачка је остајала на зачељу са 13,2% популације унутар ове категорије. Затим, уз Грчку (21,3%) и Италију (22,0%), Немачка (21,1%) је имала и пропорционално највише становника од 65 плус година у Европи. Немачка је имала и највишу медијану старости (половина становништва је старије од те цифре) од 45,8 година, наспрам 42,6 година колико је износио просек за ЕУ28. Коначно, у Немачкој је на три особе у радном добу долазило једно старије издржавано лице, наспрам Ирске где је тај однос пет према један. Предвиђања су да би до 2080. године тај однос могао да буде два према један на нивоу целе Уније, што би потенцијално могло оптеретити постојеће пензионе системе и преко граница издржљивости у наредних пар деценија.³⁰

3. АЛТРУИЗАМ КАО НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

Дестатис је располагао и подацима да ће у периоду од 2013. до 2040. године, број Немаца старих између 20 и 66 година да се смањи за четвртину (што је око 13 милиона људи). Такође, да ће број оних изнад 67 година порасти са 15,1 милион на 21,5 милиона у истом периоду те да је услед таквих околности неопходно да држава на годишњем нивоу прихвати на тржиште рада 470.000 миграната ради одржавања економске стабилности и развоја.³¹ Хитност предузимања корака у побољшавању демографске ситуације чинила је лидере све нервознијима. Њихов мотив као управљачке елите потицао је из чињенице да је неопходно учинити нешто за заједницу у којој се налазе. Дакле, чисто национални, који би се могао назвати и националистички. Тај национализам, управљачки, статистички, привредни, јесте и чист политички, а схватање нације стерилно структурал-функционалистичко. Делови друштва имају своју функције, те ако је стабилност једног или другог угрожена, неопходно је предузети кораке.

Велика мигрантска криза која је кулминирала 2015. године, подударала се са немачким демографским амбицијама. Дестатис бележи да је у тој години, када се одузме емиграција из државе, Немачка бројала 1,14 милиона људи више након чега је „пала“ на пола милиона људи више у 2016. години.³² Усељавање као нужност

³⁰ Исто.

³¹ Elizabeth Schumacher, *Immigration not going to stop Germany's demographic problem*, Internet, 20/01/2016, <https://www.dw.com/en/immigration-not-going-to-stop-germanys-demographic-problem/a-18993548>, 22/08/2018

³² Press release 088 / 2018-03-13, *Migration 2016: net immigration into Germany at 500,000*,

се у потпуности подударало са дискурсом политичке и економске елите те земље уочи и током саме кризе. Чувен је позив канцеларке Ангеле Меркел избеглицама да дођу („Refugees Welcome“) који су многи дословно схватили. Као инсинуација да се можда не ради о пуком алтруизму канцеларке може говорити развој њеног размишљања о имиграцији. Када је 2000. године тадашњи социјалдемократски канцелар Немачке, Герхард Шредер (Gerhard Schröder), успео да уведе петогодишње „Зелене карте“ (Green Card) за ИТ стручњаке, секретарка ЦДУ (Хришћанско-демократске уније), Ангела Меркел, имала је шта да каже. Није негирала да је друштву неопходна имиграција, напротив. Сматрала је да „друштво које стари природно захтева имиграцију, уређену имиграцију“.³³ Челник Северне Рајне-Вестфалије у периоду од 2005. до 2010. године, Јирген Ритгерс (Jürgen Rüttgers) био је нешто конкретнији противник те је изашао са слоганом „Деца уместо Индијаца“ („Kinder Statt Inder“) који је касније замењен слоганом „Више тренинга уместо имиграције“ („Mehr Ausbildung statt mehr Einwanderung“).³⁴ Да ни Меркелова није била далеко од оваквог мишљења, и шта је подразумевала под „уређеношћу“, видело се у позиционим папирима ЦДУ у периоду од 2000. до 2003. године. Тада је креирана идеја о *Leitkultur*-и, која би била средње решење између „пристрасне асимилације“ с једне стране и „мултикултуралне сегрегације“ с друге. Поред тога што позициони папири ЦДУ нису пропуштали да нагласе да је Немачка део хришћанског Запада (Occident), промовисани *Leitkultur* подразумевао је да новопридошлице „науче немачки језик, изразе лојалност немачкој нацији и прихвате немачке правне и политичке институције“.³⁵ Чист политички национализам у виду пуке имиграције уз наду да ће се придошло становништво једноставно уклопити после одређеног времена, није долазио у обзир.

Брубејкерова критика немогућности аналитичког разликовања грађанског од етничког национализма наизглед делује утемељена. Међутим, чини се да су елементи наведени у предлозима ЦДУ јасно грађанско-национални, будући да не сматрају своју културу етнички и расно затвореном. Моменат позивања на хришћанство јесте идентификовање одакле потиче универзална тенденција западне културе. Међутим, она није дефинисана као освајачка, већ са

Internet, https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2018/03/PE18_088_127.html, 24/08/2018

33 Douglas B. Klusmeyer, Demetrios G. Papademetriou, *Immigration Policy in the Federal Republic of Germany: Negotiating Membership and Remaking the Nation*, Bergahn Books, New York-Oxford, 2009, pp. 231.

34 Индијци су тада бивали познати као стабилан извор ИТ имиграната. Исто, стр. 230.

35 Исто, стр. 231-237.

јасним границама, те захтевом да корпус вредности које она садржи мора бити прихваћен од стране новопридошлица.³⁶ На трагу ранијих предлога своје партије, Ангела Меркел је и као канцеларка констатовала у својој чувеној реченици да је „мултикултурализам пропао“, али нико у том тренутку није могао да каже да се она залаже за етнонационалну државу, већ за неку врсту грађанске националне асимилације.³⁷

Растрзаност између схватања о немогућности „немачког мултикултурализма“, сазнања о скором демографском потонућу своје заједнице и прилив огромног броја људи са Блиског истока на европски континент, нарочито током 2015. године, сачинио је специфичан коктел политика на које се канцеларка одлучила. Чинило се да је нарочити утицај на догађања имала општа слика јавности о неопходности имиграција. Зигмар Габриел (Sigmar Gabriel) констатовао је да би „Немачка још годинама могла годишње да прима 500.000 људи“.³⁸ Водећи немачки економисти, међу којима је и главни економиста Дојче Банке (Deutsche Bank), Давид Фолкертс-Ландау (David Folkerts-Landau), константно су износили ставове да су миграције 2015. године „велика прилика“ за њихову државу.³⁹ Волфганг Шојбле (Wolfgang Schäuble) је у раној фази имиграција био јасан: „Као што су нам после Другог светског рата милиони избеглих и протераних користили да изградимо нашу земљу, а касније ’гастарбајтери’, тако су нам и данас неопходни уселјеници.“⁴⁰ И министар унутрашњих послова, Томас де Мезијер (Thomas de Meziere), био је прилично јасан: „Требају нам људи. Требају нам млади људи. Требају нам имигранти. Као што и сви знате, имамо премало деце.“⁴¹ Заиста, Немачка је „искористила прилику“ која је, имајући у виду стање на Блиском истоку, јединствена и тешко поновљива. Притиснута неопходношћу побољшања сопственог демографског стања, покренула је механизам политичког национа-

36 ЦДУ је тада био става да тај корпус укључује вредности хришћанства, јудаизма, античке филозофије, римског права и просветитељства. Видети: исто, стр. 233.

37 Matthew Weaver, *Angela Merkel: German multiculturalism has 'utterly failed'*, Internet, 17/10/2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-german-multiculturalism-failed>, 23/08/2018

38 BBC, *Migrant crisis: Germany 'can take 500,00 asylum seekers a year'*, Internet, 8/9/2015, <https://www.bbc.com/news/world-europe-34185353>, 23/08/2018

39 Kate Conolly, *Refugee influx a major opportunity for Germany*, leading economist says, Internet, 5/2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/05/refugee-influx-a-major-opportunity-for-germany-leading-economist-says>, 23/08/2018

40 Madeline Chambers, *Germany needs immigration, Finance Minister says after anti-asylum rallies*, Internet, 27/12/2014, <http://uk.reuters.com/article/uk-german-immigration-schaeuble-idUKKBN0K50AT20141227>, 25/08/2018

41 Geir Moulson, *Associated Press, German refugee welcome contrasts with cold reception in '90s*, Internet, 07/11/2015, <https://www.businessinsider.com/ap-german-refugee-welcome-contrasts-with-cold-reception-in-90s-2015-9>, 25/08/2018

лизма. У државу је само у 2015. ушло преко милион људи, наспрам 40.000, колико је био просек у моментима када се публициста Тило Зарацин (Thilo Sarrazin) забринуо да „Немачка укида саму себе“ 2010. године.⁴²

Тешко да нација може да буде искључиво политичка за разлику од национализма који то успева, макар и привремено. У прилогу овој тези сведоче и дешавања у Немачкој током и након највећег таласа имигрантске кризе. Као први индикатор наше тврдње, узећемо промену става Социјал-демократске партије Немачке (СПД), познате као традиционалног заговорника готово безусловне имиграције. Ова партија је раније тражила убрзаније поступке за добијање азила у њиховој држави, као и непостојање горње границе људи који на годишњем нивоу могу ући у Немачку.⁴³ Након што је у годинама после кризе готово стабилним темпом губила гласаче који су прелазили или у табор „левљих“ Зелених (*Grüne*) или чак на десну страну политичког спектра која је отимала теме од левице, партија је на чело ставила Андреу Налес (Andrea Nahles). Налесова је у једном од својих интервјуа по преузимању лидерства констатовала и да партија мора бити „реалнија“ по питању имиграција, да морају постојати горње границе доласка у Немачку, а подржала је и означавање појединих земаља Магреба као „сигурних“ што би умањило прихватање азила из тих држава.⁴⁴

Други индикатор јесу испитивања јавног мњења, која су у великој мери утицала на политички заокрет СПД-а. Испитивања фондације СПД-а, Фридрих Еберт (Friedrich Ebert Stiftung) указала су на податке који не иду у корист њиховој партији, те ћемо управо због тога њих изложити. Према њиховим истраживањима, трећина Немаца је и пре кризе 2015. године сматрала да би странце требало вратити у своју земљу. Иста анкета је показала и да 55 одсто њих сматра да су „Арапи непријатни људи“.⁴⁵ Форса институт (Forsa), један од водећих истраживача јавног мњења Немачке, објавило је 2018. године истраживање према којем чак четвртина Немаца сматра да је ислам нешто што у њима побуђује страх, а Министарство

42 Der Spiegel Staff, *Germany and Immigration: The Changing Face of the Country*, Internet, 19/04/2018, <http://www.spiegel.de/international/germany/germany-and-immigration-the-changing-face-of-the-country-a-1203143.html>, 24/08/2018

43 Mara Bierbach, *AFD, CDU, SPD: Where do German parties stand on refugees, asylum and immigration*, Internet, 24/09/2017, <https://www.dw.com/en/afd-cdu-spd-where-do-german-parties-stand-on-refugees-asylum-and-immigration/a-40610988>, 23/08/2018

44 Rebecca Staundermaier, *SPD head Andrea Nahles seeks distance from Greens on asylum policy*, Internet, 28/07/2018, <https://www.dw.com/en/spd-head-andrea-nahles-seeks-distance-from-greens-on-asylum-policy/a-44861630>, 23/08/2018

45 Judy Dempsey, *Anti-Foreigner Attitudes Surge in Germany*, Internet, 13/10/2010, https://www.nytimes.com/2010/10/14/world/europe/14iht-germany.html?_r=1, 20/08/2018

унутрашњих послова је објавило статистику да је у 2017. години било 950 напада на муслимане и џамије.⁴⁶

Трећи индикатор јесте појављивање а затим и популаризација партије десније од ЦДУ/ЦСУ. Алтернатива за Немачку (AfD – „Alternative für Deutschland“) основана је у априлу 2013. године, када није успела да пређе праг од 5 процената неопходних да се уђе у Бундестаг. Међутим, у јесен 2017. Године, АфД улази у 14 од 16 парламената федералних јединица и постаје трећа политичка снага на федералним изборима септембра те године, уз константан тренд раста популарности.⁴⁷ Лидерство АфД са Александром Гауландом (Alexander Gauland) и Алис Вајдел (Alice Weidel) износило је кохерентан идеолошки образац пред немачку јавност. Гауланд је у својим говорима константно наглашавао да би све оне који се пријаве за азил, а долазе из „безбедних“ земаља, требало аутоматски депортовати. Потом, да Немачка нема шта са било ким да се консултује да ли да успостави контролу на својим границама или не.⁴⁸ Да у Немачку годишње уђе 200.000 нових људи, махом необразованих, неквалификованих и некомпатибилних са вредностима друштва, а да 140.000 емигрира, по његовом мишљењу, друштвено најспособнијих. Разлоге за некомпатибилност налази у томе што је имигрантима, а нарочито исламу, тешко да се прилагоди „институционалним, менталним и културним квалитетима“ Немаца, чији успех не лежи у богатству земље, већ продуктивности њених становника.⁴⁹

Лидери АфД-а подржавају политику приближну оној коју је ЦДУ заговарао у периоду 2000-2003. Када би то било и дословно, могли бисмо рећи да се ради о некој врсти грађанског национализма. Међутим, ствари нису једноставне. Струје унутар партија су различите, једна од њих је нешто што се односи апологетски и према нацизму. Покрајински лидер АфД-а, Бјерн Хеке (Björn Höcke) почетком 2017. године одржао је говор где се згрозео чињенице да у срцу престонице Немачке постоји „споменик срама“, алудирајући на обележје убијеним Јеврејима у Другом светском рату. Настављајући говор у национално-романтичарском стилу, Хеке је испровоцирао јавност до те мере да је централа партије морала да

46 Der Spiegel Stuff, *Germany and Immigration: The Changing Face of the Country*

47 FT Reporters, *Germany's election results in charts and maps*, Internet, 25/09/2017, <https://www.ft.com/content/e7c7d918-a17e-11e7-b797-b61809486fe2>, 23/08/2018

48 Говор Алксандра Гауланда у Бундестагу: *AfD leader Alexander Gauland addresses Merkel in Bundestag Dachschaden English speech Rede*, Internet, 16/07/2018, <https://www.youtube.com/watch?v=aOm9NF9tXww&t=596s>, 23/08/2018

49 Говор Алксандра Гауланда у Бундестагу: *AfD's Alexander Gauland – Germany is abolishing itself Bundestag English Subtitles Rede speech*, Internet, 04/06/2018, <https://www.youtube.com/watch?v=IkhxcN8nv7I>, 23/08/2018

покрене поступак његовог избацивања, што се на крају није ни десило.⁵⁰ Негирање постојања некакве немачке или европске културе, логично води до тога да се јављају и најекстремније интерпретације етноцентричног „групизма“ (*groupism*). Оно није попримило масовне размере, али заматак свакако постоји, са потенцијалом да се прошири на, барем досада, либералније сегменте друштва.

Почетна позиција ЦДУ гласила је да постоји неопходност „уређене“ имиграције за друштво које стари, под тим подразумевајући снажну културну и грађанску асимилацију новопридошних. Догађања у периоду уочи и након 2015. године упрошћено делују на следећи начин: немачка елита вапи за демографском трансфузијом; огроман број људи услед различитих околности (ратови, економска миграција...) креће ка Европи, а многима је циљ управо најснажнија економија континента; канцеларка својим позивом избеглицама да „дођу“ додатно привлачи и подстиче кретање популација; велики број људи из различитих културних средина настањује се у Немачкој у кратком периоду; традиционална политичка левица губи на снази, те под притиском очувања и привлачења гласова бива принуђена да своје политике усмери удесно; Зелени постају радикалнији; рађа се нова десница, која у својим таборима има клике које теже екстрему. Последице јесу да је друштво у целини склизнуло ка десној страни политичког спектра, а идеја о неопходности културне асимилације перципирана као нормалност и нужност. Тако је и истраживање Дојче банк насловљено „Прилив избеглица: прилика за Немачку“, прилично децидно по овом питању. Улагање у предшколске и школске установе као и неопходно улагање у курсеве интеграције, морају бити посматрани као велика инвестиција која ће се итекако исплатити у будућности, те су због саме природе и тежине процеса, овај задатак означили као „херкуловски“.⁵¹

Поново променивши сопствену позицију о имиграцији под притиском јавности и коалиционих партнера крајем јесени 2015. и у зиму 2016. године, Ангела Меркел склапа споразум са Турском о ограничавању прилива становништва. Све је упућивало на то да је неопходност прилива, сам долазак новог становништва и интеграција доста сложенији и осетљивији процес него што је једноставан политички рецепт ЦДУ с почетка миленијума то претпостављао.

50 Amanda Taub and Max Fisher, *Germany's Extreme Right Challenges Guilt Over Nazi Past*, Internet, 18/01/2017, <https://www.nytimes.com/2017/01/18/world/europe/germany-afd-alternative-bjorn-hocke.html>, 23/08/2018

51 Dieter Bräuninger, Heiko Peters, Stefan Schneider, *Influx of Refugees: An opportunity for Germany*, Internet, 2017, https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD000000000441803/Influx_of_refugees%3A_An_opportunity_for_Germany.PDF, 24/08/2018

Није у питању нешто што се може завршити у једном политичком мандату и по унапред утврђеном рецепту, већ свеобухватни подухват у ком је неопходно с једне стране водити прилично прагматичну спољну политику, и прибавити друштвени консензус о интеграцији с друге. Ангела Меркел је до сада успешно извршавала оба ова задатка, уколико се узме у обзир општа сагласност елита о најургентнијем националном питању – демографској обнови.

4. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА: КОРИСНОСТ ДИХОТОМИЈЕ ЗА 21. ВЕК

Претходно описан случај може нас у светлу дихотомије грађанско-етничко навести на неколико закључака. Прво, као што смо тврдили и у првом делу, она никада није коначна у географском или нормативном смислу. Државе као целине се могу некада квалификовати као ентитети који су доминантно етнички или грађански, али свака у себи носи потенцијал за доминацију једног или другог. Немачка се још увек може класификовати као грађанска држава, међутим у њој засигурно постоје снажни етноцентрични и етнонационални елементи. Иако се у овом раду није испитивала Француска, велика популарност Националног фронта (Front National) можда још више говори у прилог овој тези, будући да је та држава увек сматрана за најистакнутији пример грађанског друштва. Не може се унапред знати шта може покренути лавину и поновно појављивање или снажније присуство етничког или грађанског национализма. Не постоји списак примера. Социјална антропологија је утврдила да до формирања свести о културној, групној и другој засебности долази непосредно услед интеракције с другима, иначе у супротном не би постојала. Интеракција се може створити ратовима, економским кризама, миграцијама, или неком новом, непредвиђеном појавом.⁵² У случају Немачке, „културализам“ и „групизам“ су процеси иницирани миграцијама и „политичким национализмом“, покренутим услед забринутости елита због демографског посрнућа Немачке. Производ јесте неминовна конкуренција између грађанске и етничке верзије нације, чиме се у овом случају засигурно урушава идеја о могућности постојања политичке нације.

Друго, нормативна оцена грађанског национализма као „доброг“ а етничког као „лошег“ нема и не може имати универзално значење. Неопходно је ствари посматрати од случаја до случаја. У Немачкој, етнички национализам, имајући у виду 20. век у свету, може имати

52 Видети: Thomas Hylland Eriksen, *Ethnicity and Nationalism – Anthropological Perspectives*, Third edition, Pluto Press, New York, 2010.

оцену „лошег“. Стога, дихотомија још увек итекако може служити за разликовање добрих или бенигних од малигних облика национализма. Грађански вид у датом случају представља морално пожељнију опцију, поново из перспективе хуманизма 20. века.

Треће, на примеру Немачке или Француске се показује да негирање снажне културне позадине нације и национализма може довести до расних или других етничких национализма који имају потенцијал да се искажу у својој најстрашнијој форми. Проблем који је увек избијао на површину у теорији јесте онтолошке природе и то што нико није могао да каже шта је то стварно значило бити Немац или бити Француз. Не може се овако нешто ни утврдити постојањем таксативног корпуса особина једног Немца. Идеја о другости се ствара интеракцијом. Брубејкер је утврдио да се национални или етнички идентитет не репродукује тако што елита да упутство за употребу које се примењује у свакодневници. Напротив, он настаје и шири се свакодневном „природношћу“ контаката које људи успостављају једни са другима по породичним, пословним, верским и другим линијама, а да притом немају у виду идеју о великим националним системима.⁵³ Другост, етничитет, национализам или некакав други колективни идентитет са или без политичких претензија се репродукује на свакодневном, локалном нивоу и у Немачкој. Неретки су били описи новинара о томе како се немачки доктори жале на своје имигранте пацијенте како „имају потпуно другачију концепцију времена од ’Нас’“, или како „пресецају редове“, „немају обзира“, „гласни су на улици“ итд.⁵⁴ Етнографска истраживања у овом правцу би потенцијално могла да доведу до „слике у огледалу“ у односу на Брубејкерово становиште, што би утврдило и реалистичку онтолошку позицију културе. Ово не значи опет да је она зацртана једном за свагда, већ да постоји у одређеном времену и простору, те да свако игнорисање културе може имати итекако турбулентне политичке последице.

ЛИТЕРАТУРА

- Balzacq, Thierry, “A theory of securitization: origins, core assumptions, and variants“, In Thiery Balzacq (ed.), *Securitization Theory: How security problems emerge and dissolve*, Routledge, London, 2011, pp. 1-30.

53 Видети: Rogers Brubaker, *Ethnicity without Groups*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, 2004.

54 Der Spiegel Stuff, *Germany and Immigration: The Changing Face of the Country*, Internet, 19/04/2018, <http://www.spiegel.de/international/germany/germany-and-immigration-the-changing-face-of-the-country-a-1203143.html>, 24/08/2018

- Brubaker, Rogers, “Myths and Misconceptions in the Study of Nationalism“, in Hall, J. (Ed.), *The State of the Nation. Ernest Gellner and the Theory of Nationalism*, Cambridge, 1998, pp. 272-306.
- Brubaker, Rogers, „The Manychean Myth: Rethinking the Distinction Between ‘Civic’ and ‘Ethnic’ Nationalism“, in Hanspeter Kriesl, Klaus Armingeon, Hannes Slegrist and Andreas Wimmer (Eds), *Nation and National Identity: The European Experience in Perspective*, Verlag Ruegger, Chur, Zurich, 1999, pp. 55-73.
- Brubaker, Rogers, *Ethnicity without Groups*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, 2004.
- Eriksen, Thomas Hylland, *Ethnicity and Nationalism – Anthropological Perspectives*, Third edition, Pluto Press, New York, 2010.
- Gellner, Ernest, “Ernest Gellner’s reply – Do nations have navels?“, in *Nations and Nationalism Vol. 2, No.3, ASEN*, 1996, pp. 366-370.
- Gellner, Ernest, *Nations and Nationalism, 2nd edition*, Cornell University Press, Ithaca-New York, 2008.
- Klusmeyer, Douglas B., Papademetriou, Demetrios G., *Immigration Policy in the Federal Republic of Germany: Negotiating Membership and Remaking the Nation*, Bergaghn Books, New York-Oxford, 2009.
- Kohn, Hans, *The idea of nationalism: A study in its origins and background*, Macmillan, New York, 1944.
- Kymlicka, Will, „Misunderstanding Nationalism“, in Ronald Beiner (ed), *Theorizing Nationalism*, State University of New York Press, Albany, 1999, pp. 131-40.
- Lesthaeghe, Ron, „The Unfolding Story of the Second Demographic Transition“, *Population and Development Review 36 (2)*, Population Council, 2010, pp. 211-251.
- Plamenatz, John, Two types of Nationalism“, in: *Nationalism. The Nature and Evolution of an Idea*, E. Kamenka, (ed.), Edward Arnold, London, 1973, pp. 22-36.
- Roshwald, Aviel, „Civic and Ethnic Nationalism“, in John Stone, Rutledge M. Dennis, Polly S. Rizova, Anthony D. Smith and Xiaoshuo Hou (Eds), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism*, John Wiley & Sons, 2015.
- Shulman, Stephen, „Challenging the Civic/Ethnic and West/East Dichotomies in the Study of Nationalism“, in *Comparative Political Studies 35 (2)*, 2002, pp. 554-585
- Smith, Anthony D., *The Ethnic Origins of Nations*, Basil Blackwell, Oxford UK – Cambridge USA, 2002.
- Smith, Anthony, “Memory and modernity: reflections on Ernest Gellner’s theory of nationalism“, in *Nations and Nationalism Vol. 2 (3)*, ASEN, 1996, pp. 371-388.
- Smith, D. Anthony, *National Identity*, Penguin Politics and Current Affairs, London, 1991.

- Subotić, Milan, *Na drugi pogled – prilog studijama nacionalizma*, Institut za društvenu teoriju i filozofiju, Filip Višnjić Beograd, 2007.
- van de Kaa, Dirk, “Europe’s second demographic Transition”, *Population Bulletin* 42 (1), Population Reference Bureau, 1987, pp. 1–59.
- Говор Александра Гауланда у Будестагу: *AfD leader Alexander Gauland addresses Merkel in Bundestag Dachschaden English speech Rede*, Internet, 16/07/2018, <https://www.youtube.com/watch?v=aOm9NF9tXww&t=596s>, 23/08/2018
- Говор Александра Гауланда у Будестагу: *AfD’s Alexander Gauland – Germany is abolishing itself Bundestag English Subtitles Rede speech*, Internet, 4/04/2018, <https://www.youtube.com/watch?v=IkhxcN8v7I>, 23/08/2018
- BBC, *Migrant crisis: Germany ‘can take 500,00 asylum seekers a year’*, Internet, 08/09/2015, <https://www.bbc.com/news/world-europe-34185353>, 23/08/2018
- Bierbach, Mara, *AfD, CDU, SPD: Where do German parties stand on refugees, asylum and immigration*, Internet, 24/09/2017, <https://www.dw.com/en/afd-cdu-spd-where-do-german-parties-stand-on-refugees-asylum-and-immigration/a-40610988>, 23/08/2018
- Bräuninger, Dieter, Peters, Heiko, Schneider, Stefan, *Influx of Refugees: An opportunity for Germany*, Internet, 2017, https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD000000000441803/Influx_of_refugees%3A_An_opportunity_for_Germany.PDF 24/08/2018
- Chambers, Madeline, *Germany needs immigration, Finance Minister says after anti-asylum rallies*, Internet, 27/12/2014, <http://uk.reuters.com/article/uk-german-immigration-schaeuble-idUKKBN0K50AT20141227>, 25/08/2018
- Conolly, Kate, *Refugee influx a major opportunity for Germany, leading economist says*, Internet, 5/11/2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/05/refugee-influx-a-major-opportunity-for-germany-leading-economist-says>, 23/08/2018
- Dempsey, Judy, *Anti-Foreigner Attitudes Surge in Germany*, Internet, 13/10/2010, https://www.nytimes.com/2010/10/14/world/europe/14iht-germany.html?_r=1, 20/08/2018
- Der Spiegel Stuff, *Germany and Immigration: The Changing Face of the Country*, Internet, 19/04/2018, <http://www.spiegel.de/international/germany/germany-and-immigration-the-changing-face-of-the-country-a-1203143.html>, 24/08/2018
- FT Reporters, *Germany’s election results in charts and maps*, Internet, 25/09/2017, <https://www.ft.com/content/e7c7d918-a17e-11e7-b797-b61809486fe2>, 23/08/2018
- Moulson, Geir, Associated Press, *German refugee welcome contrasts with cold reception in ‘90s*, Internet, 07/09/2015, <https://www.businessinsider.com/ap-german-refugee-welcome-contrasts-with-cold-reception-in-90s-2015-9>, 25/08/2018

- Phillips, Tom, *China ends one-child policy after 35 years*, Internet, 25/10/2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/oct/29/china-abandons-one-child-policy>, 21/08/2018
- *Population structure and ageing*, Internet, June 2017, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing, 21/08/2018
- Press release 088 / 2018-03-13, *Migration 2016: net immigration into Germany at 500,000*, Internet, https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2018/03/PE18_088_127.html, 24/08/2018
- Press release 159 / 2017-05-15, *Fertility rate in Germany continues below EU average*, Internet, https://www.destatis.de/EN/PressServices/Press/pr/2017/05/PE17_159_126.html, 21/08/2018
- Renan, Ernest, "What is a Nation?", text of a conference delivered at the Sorbonne on March 11th, 1882, in Ernest Renan, *Qu'est-ce qu'une nation?*, Paris, Presses-Pocket, 1992. (translated by Ethan Rundell), http://ucparis.fr/files/9313/6549/9943/What_is_a_Nation.pdf, 12/07/2017
- Schumacher, Elizabeth, *Immigration not going to stop Germany's demographic problem*, Internet, 20/01/2016, <https://www.dw.com/en/immigration-not-going-to-stop-germanys-demographic-problem/a-18993548>, 22/08/2018
- Staundermaier, Rebecca, *SPD head Andrea Nahles seeks distance from Greens on asylum policy*, Internet, 28/07/2018, <https://www.dw.com/en/spd-head-andrea-nahles-seeks-distance-from-greens-on-asylum-policy/a-44861630>, 23/08/2018
- Taub, Amanda and Fisher, Max, *Germany's Extreme Right Challenges Guilt Over Nazi Past*, Internet, 18/01/2017, <https://www.nytimes.com/2017/01/18/world/europe/germany-afd-alternative-bjorn-hocke.html>, 23/08/2018
- Weaver, Matthew, *Angela Merkel: German multiculturalism has 'utterly failed'*, Internet, 17/10/2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-german-multiculturalism-failed>, 23/08/2018

Miloš Vukelić

REVISION OF THE ETHNIC/CIVIC NATIONALISM DICHOTOMY: THE CASE OF DEMOGRAPHIC AND MIGRANT CRISIS IN GERMANY

Resume

After the Second World War, the (bad) ethnic/(good) civic nationalism dichotomy emerged and rapidly obtained an axiomatic status among the academics dealing with theories of nations and nationalism. However, by the late 20th century, the

dichotomy was almost abandoned. This paper does not neglect the dichotomy's utility. On the one hand, we do not accept its geographical and normative necessity offered to us by earlier scholars who have labeled the entire countries or regions as "good" civic or "bad" ethnic. Through the revised dichotomy, we claim the nation is a much more fluid cultural and political category which constantly carries the potential of either ethnic or civic characteristics to dominate the political life of any country. On the other hand, we introduce the concept of political nationalism, claiming that the attempt to implement the idea of a purely political nation necessarily leads toward the political reaction of its "cultural" part, which can be embodied both in its ethnic and civic form. This process is elaborated through discourse analysis of the German political and economic elite, as well as the analysis of the new constellation of political forces in that country, which we claim to be induced by the demographic and migrant crisis that hit Europe in the first decades of the 21st century. We claim that although the universal assessment of the ethnic nationalism as "bad" is empirically wrong, the revival of such national form in Germany, highly compromised in the 20th century, could be considered disturbing. Thus, a normative view in the German case could emerge, where its civic version of nationalism should be considered a moral alternative to the ethnic one.

Keywords: nations, nationalism, ethnic, civic, migrant crisis, demographic crisis, Germany.

Овај рад је примљен 12. октобра 2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. новембра 2018. године.